

**Москаленко К. В.,**  
аспірант

*Навчально-наукового інституту філології  
Київського національного університету імені Тараса Шевченка  
<https://orcid.org/0009-0007-8118-0435>*

## МОДАЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ «ДИСКУРСУ» В АРАБСЬКІЙ МОВОЗНАВЧІЙ ТРАДИЦІЇ

**Анотація.** У статті здійснено співставлення визначень дискурсу, наданих арабськими науковцями у галузі мовознавства. Порівняння спільних та відмінних рис у характеристиці дискурсу дослідниками з різних епох та регіонів дозволяють говорити про дедалі більший взаємовплив бачень фахівців у розрізі мовознавчих студій.

Попри потребу у визначенні модальностей трактування дискурсу арабськими мовознавцями співставлення поглядів на визначення цього поняття у міжнародному (міжконтинентальному) вимірі дає змогу детальніше розглянути механізми взаємопроникнення у контексті дослідження дискурсу. Так, у ході дослідження встановлено, що на етапі становлення дискурсу як окремої галузі арабського мовознавства погляди арабських та європейських дослідників на його місце і роль у мовленні та комунікації набували спільні риси. Водночас, у міру становлення мовленнєвих норм і суспільств, в яких вони реалізовувались та експлуатовувались, дискурс в арабській мовознавчій традиції кваліфікувався щоразу з більш релігійно-забарвлених позицій, що підкреслює роль цієї складової історії та культури арабського світу.

Визначено, що головну роль у становленні тенденції до урізноманітнення підходів до трактування арабськими мовознавцями дискурсу відіграє глобалізація та спрощення налагодження комунікації, зумовлені технологічним проривом ХХІ ст. Важливою складовою розуміння арабськими філологами дискурсу є також питання його належності і залежності від інших напрямів мовознавства (риторика, красномовство) або ж складових комунікації (текст, наратив). Виклики ХХІ ст., пов'язані зі швидкістю та простотою отримання доступу до інформації незалежно від її природи і походження, є ключовим критерієм зміни ролі дискурсу відносно її початкового місця в арабській культурі комунікації. З огляду на полегшення отримання доступу до інформації та збільшення ролі комунікації у світі як такої, зазначене питання варто розглядати не тільки через призму вже здійснених дискурсологічних досліджень, а й у світлі змін, яких дискурс та комунікація можуть зазнати у подальшому, зокрема у світлі геополітичних змін, що переживає світ у третій декаді ХХІ ст.

Здійснене дослідження продемонструвало еволюцію підходів до дослідження поняття «дискурс» арабськими мовознавцями та надало підґрунтя до подальших досліджень у цій галузі, що у міру розбудови комунікативних ланок у суспільстві набуватимуть актуальності.

**Ключові слова:** дискурс, арабське мовознавство, комунікація, наратив, текст.

**Постановка проблеми.** Комунікація є наріжним каменем функціонування соціуму, що крутить коліщата ключових світових процесів – починаючи від базового спілкування, навички якого дитина отримує у міру формування свідомості та світогляду та у процесі взаємодії з батьками, і закінчуючи керівниками держав, лідерами націй або ж геополітичних структур, що прагнуть реалізувати власні цілі та потребують для цього здійснення впливу на своїх співрозмовників/конкурентів шляхом обміну інформацією (прямого або опосередкованого). Механіка визначення комунікаційних потреб, факторів, що спричиняють вибір вербальних моделей, та мотивації комунікації як такої – усі наведені елементи підсвідомих процесів, з якими ми щодня стикаємось десятки або ж сотні разів, лягають у площину поняття «дискурс».

Натомість, реалізація комунікативних навичок напряму залежить від позиціонування себе продуцентом та реципієнтом у площині розуміння потреби в комунікації, яка у свою чергу напряму пов'язана з питанням визначення комунікації та її складових, зокрема дискурсу. Враховуючи геополітичний порядок денний на близькому Сході та в Африці, а також зважаючи на велику кількість арабських держав, мовні особливості в яких різняться залежно від географічного розташування та культурно-історичних чинників, аналіз арабських підходів до трактування дискурсу є актуальним викликом для мовознавства ХХІ ст.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** З огляду на зсуви, які у контексті виокремлення концепції комунікації та мотивуючих для неї чинників можна подекуди назвати тектонічними з урахуванням технологічного прориву, якого людство зазнало у ХХІ сторіччі, та на комплексний геополітичний порядок денний, активними учасниками якого є, зокрема, держави арабського світу, нагальною є потреба у визначенні підходів, якими керуються арабські мовознавці, досліджуючи дискурс та окреслюючи межі його впливу і важливості для людства. У цьому зв'язку зазначимо, що проблематикою «дискурсу» та історії його визначення та дослідження займалися такі арабські дослідники, як Абас абл аль-Халім Абас, Муртада Джибар Кадим, Сурейті Джагбуб та ін. [1; 2; 3]. Та оскільки дослідження наведених авторів різняться наповненням та баченням кожного з них залежно від мовознавчої традиції відповідного регіону і з огляду на малочисельність компаративістських досліджень у цій галузі, дослідження такого характеру згаданих та низки праць інших провідних арабських науковців у галузі мовознавства потребують належної категоризації, обґрунтування та висвітлення спільних і відмінних рис.

**Мета пропонованої статті** полягає у компаративістському дослідженні трактувань поняття «дискурс» арабськими мовоз-

навцями різних епох та регіонів і визначенні чинників, що мають вплив на вказані процеси.

**Виклад основного матеріалу.** Подібно до формування усвідомлення представниками арабських країн і народів ментальної належності арабської цивілізації, поштовхом до якого стало одкровення Аллаха, ключовим етапом для розвитку дискурсу та його похідних став період написання Корану (прибл. 644–656 рр.). Попри те, що дискурс тоді ще не було виведено до окремої площини вмінь і компетенцій, поява священного тексту спонукала усіх сподвижників пророка до розвитку навичок читання, писання і декларування. Остання складова стала у подальшому джерелом розгалуження ключових напрямів комунікації, що ґрунтувались на знанні Корану та вміннях їх демонструвати, а саме тафсір (коментування Корану), фікх (знання ісламського права), догматичне богослов'я, риторика, критика [4].

Так, хоч тодішніми арабськими граматистами дискурс ще не було виокремлено як складову людської взаємодії, натомість превальювали два погляди на проблематику спілкування та потребу ґрунтовного вивчення його засад, а саме словоутворюючий бік комунікації та слова як такі. Першу відому нам спробу дати визначення не стільки поняттю, скільки концепції дискурсу було зафіксовано приблизно у 795 р., коли арабський граматист Сібавейї (سیبويه) писав таке: «Слово складається з імені та дії (дієслова – прим. автора статті), а граматичні частки не є ані словом ані дією, та мають відмінні від слова та мовлення межі» («الكلم يتكون من اسم وفعل، وحرف جاء لمعنى ليس باسم») [5, с. 12].

У 898 р. філолог та провідний граматик школи Басри аль-Мубаррад зазначав, очевидно, під впливом поширення тексту Корану, що станом на той момент вже упродовж декількох сторіч концентрував у собі граматичну, лексичну та інші складові відносно мовознавства традиції арабського світу, що «арабам властиві зрозуміла лаконічність і надлишкове прославлення, а подавання словесних знаків може бути співом для тих, хто має розум – співом, що дозволить розкрити ці знаки» [6, с. 40]. Арабський лінгвіст і граматик Ібн Джинні на зламі першого й другого тисячоріч писав у контексті надання характеристики мовленню, що «кожне слово є незалежним, і з нього зривається плід його значення, (завдяки чому – прим. автора статті) все стає мовленням... Про відмінність мовлення і вимовлення свідчить те, що усі люди кажуть: «Коран – мовлення Боже»» («انعم قرم ثم من تينجو، مسفن لقتسا طفل لك») («الك وف سانلا عماج! لوقلاو مالكلال نيب قرفلا علل ليلدلا لدأ نمو. مالك وف «للال مالك نأرقلا: اولوقي نأ علل» [7, с. 17-18].

Вже на прикладі трьох згаданих підходів до визначення сутності дискурсу та спроб віднести його до окремої складової мовознавства бачимо, як дискурс в його вимірі арабської філології еволюціонував з організму, що є відмінним від іменників та дієслів, до цілої категорії, важливість якої для мовлення визначають слова, їхня вимова та сенс, притаманний кожному слову. Власне, священне письмо Аллаха стало поштовхом до усвідомлення арабськими граматистами потреби у відсуванні меж риторики, красномовства та інших складових коранічних читань, про що свідчать подальші дослідження арабських мовознавців у цьому зв'язку. У міру того, як арабська мова набувала поширення і ставала різноманітнішою, а природа її застосування отримувала все більше фактичних виходів (арабська у контексті мирного часу, арабська у контексті збройних

конфліктів, арабська у контексті паралельного розвитку дипломатії в арабських країнах і т.д.), дискурс ставав все помітнішим мовним і мовленнєвим чинником, механіку функціонування якого, згідно з подальшими арабськими дослідженнями, забезпечувало все більше сторонніх елементів.

Зокрема, перський граматик арабської мови Абд аль-Кагир аль-Джурджані підходив до питання дослідження дискурсу, як до мовлення, що використовує граматику з метою забезпечення зв'язності думки. На його погляд, успішне мовлення може відбутись виключно у випадку розпізнавання знаків вираження думки та мовних компетенцій і саме ці фактори є ключовими у питанні розуміння слухачем мовця. Він вважав також, що дискурс є процесом, успішна реалізація якого здійснюється не тільки мовцем, а й реципієнтом інформації – іншими словами, недостатньою є впевненість мовця у тому, що його розуміють, адже енергія дискурсу (т.зв. طاقة الخطاب) має відповідати належному її результату, що полягає у взаємному переконанні в успішності комунікації, який, у свою чергу, передбачає вищезазначене розпізнавання знаків вираження думки [8, с. 153].

Погляди Джурджані, хоч їхнє ядро не було сформовано конкретно у контексті дослідження дискурсу, тим не менш стосувались проблематики саме цієї галузі мовознавства. Усвідомлюючи, що мова розвивається, а розвиток мови запускає процес субстантивних змін мовлення, він виокремив три чинники, що впливають на перебіг комунікації, а саме:

- новина, що містить інформативну (корисну) складову;
- новизна, що передбачає, що інформація має бути обов'язково первинною для читача;
- передача інформації, що має здійснюватись доступною та зрозумілою для слухача мовою [8, с. 201].

У XIV–XVIII ст. арабська парадигма визначення дискурсу хоч у дечому і пересікла із тодішнім європейським розумінням цього тоді ще нового та малодослідженого явища, спільних точок було небагато – якщо західні науковці тільки почали поступово відходити від концепції, згідно з якою дискурс являє собою набір малопов'язаних слів, наближених до нісенітничі, близько-східні дослідники схилились до бачення у дискурсі повторення слів, якому мовець намагається надати витонченість. Саме таке бачення мали спочатку Фіразабаді (іранський лінгвіст та лексикограф другої половини XIV – першої половини XV ст., що видав словник арабської мови) та аз-Зарабіді (лінгвіст та мовознавець XVII ст., один з найвидатніших арабських філологів) [8, с. 53]. Припускаємо, що саме через це трактування дискурсу тодішніми дослідниками, яке, щонайменше, можна кваліфікувати як нетривіальне, у подальшому низкою науковців дискурс було прирівняно до понять тексту та мовлення, що хоч і мають спільну природу, є результатами різних етапів комунікації.

Та попри те, що у міру того, як людство, а разом з ним і історія, політика, наука та інші галузі, що отримували новий поштовх, природним чином нівелювали характеристику дискурсу як несприятливого для якісної комунікації чинника, науковці й дотепер намагаються пояснити та дослідити історію та мотивацію невідповідності тодішніх трактувань цього терміну трактуванням теперішнім, щодо яких дослідники хоч і досі не можуть досягти консенсусу, та все ж розглядають передусім як явище, що задає позитивний тон комунікації.

Водночас, заслуговує на увагу певна збіжність позицій стосовно сприйняття дискурсу вищезазначеними дослідниками, чия діяльність припадає на минуле тисячоріччя і далі, та дослід-

никами ХХІ сторіччя. Так, марокканський письменник та літературний критик Саїд Яктин у своїй роботі «Аналіз розповідного дискурсу» («تحليل الخطاب الروائي») пов'язує поняття *історії* (новини – прим. автора статті), *тексту* та *декларування*, поєднуючи їх в одне ціле. Він стверджує, що будь-яка розповідь ґрунтується на *дискурсі* та *історії*; *історія* – це матеріал для розповіді, а *декларування* (в ориг. «خطاب», що арабською перекладається скоріш як «дискурс») – шляхи її комунікування адресату. *Історія* забезпечує морфологічну складову тексту, *дискурс* забезпечує граматичну складову» [9, с. 27-28].

Таким чином, визначаючи такі складові дискурсу, як час, форма, бачення та звук, компіляція яких, за Яктином, у зв'язі з історією формує *текст*, він хоч і не надає власне визначення поняття, все ж конкретизує категорію, до якої належить дискурс [9, с. 27-28]. Концентруючись на граматичній складовій розповідного дискурсу (на увагу також заслуговує факт категоризації дискурсів, що свідчить про розбудову концепції), Яктин вважає, що граматику керує інструментами вираження думки – припускаємо, що такому баченню сприяє як професійний фон марокканського письменника, так і його попереднє знайомство та аналіз історії визначення дискурсу, що також свідчить про загальне тяжіння до граматичної категоризації дискурсу.

У дещо іншому ключі міркують Саїд аль-Базі та Міджан ар-Руїлі, для яких дискурс – мовна модель, що за значенням є вагомішою за речення, «мовленням, що є більшим за речення, причому незалежно від того, письмове воно чи усне» («باطح» (ظوفلم وأ ابوتكم ناك عاوس قندي حول قلمجل زواجت مالك لك وه [10, с. 155-157]. Усвідомлення мови в її усному та письмовому вимірах є надважливим у цьому контексті, адже якщо порівняти перші визначення дискурсу із сучасними трактуваннями, констатуємо, що попри основоположну природу Корану для дискурсу, аналіз цього тоді ще явища у першому наближенні здійснювався виключно через призму живого (усного) декларування Святого Письма, що не дозволяло охопити весь діапазон поняття.

У парадигму ототожнення окремих складових мовлення лягає визначення дискурсу, цитоване алжирським письменником, поетом та журналістом Йусуфом Ваглісі. У своїй роботі «Дискурс ужіночення» («ثين ائلا باطح») він спирається на розуміння дискурсу, надане французьким лінгвістом Домініком Мангено, а саме: «використання мови у специфічному контексті, причому це використання призводить до утворення тексту, прив'язаного до такого контексту» («يف غللا لامع تسا وه باطح») («قاي سب لوصوم صن جاتنإ إلى يضقي الامع تسا صاخ قاي س [11, с. 28-29; 12, с. 19].

А. Абас, зіставляючи визначення дискурсу, надані науковцями різних епох та напрямів, акцентує увагу на наданні дискурсу *суспільного* характеру. На його думку, саме це робить *дискурс* поняттям, що є значно ширшим за *речення*, і цим, на думку Абаса, ми завдячуємо аль-Маракуші, марокканському математику та астроному, що першим надав дискурсу загальнопрактичні ознаки [1, с. 23]. Водночас, М. Кадим подібно до С. Яктина підкреслює роль тексту у формуванні дискурсу та зазначає, що «дискурс – це текст, що формується через мову, і який не може існувати окремо від смислової парадигми, в якій його було створено» [3, с. 29]. С. Джагбуб у своїй праці «Дискурс: поняття, типи та функціонал» («الخطاب: مفهوم، أنماطه ووظيفية») у процесі дослідження історії визначення дискурсу окрему увагу приділяє баченню Н. Букерри, який вважає, що «خطاب هو»

إنجاز في المكان يقتضي لقيامه شروطا، أهمها المخاطب والخطاب والمخاطب، ولفظ الخطاب من حيث معناه اللغوي يدل على ملفوظ أكبر من الجملة منظورا إليه من حيث «قواعد التسلسل الجملي» («дискурс є дією, виконання якої передбачає наявність умов (елементів – прим. автора статті), а саме новини, декларування та оратора). З точки зору мови дискурс є чимось більшим за речення, адже дискурс відповідає за зв'язки між реченнями») [2, с. 159; 13, с. 41].

Останній підхід дещо збігається із вищевказаною тезою С. Яктина, який теж виділяє три складові дискурсу. Так, констатуємо, що попри відсутність єдиного бачення з досліджуваного питання та незважаючи на різнохарактерність трактувань, деякі дослідники мають схожі тенденції до визначення базових чинників, що є суттю дискурсу, формуючи таким чином один з напрямів дослідження дискурсу саме через призму взаємозв'язку складових ланки «новина-текст-декларування» та «новина-декларування-адресат». Водночас, ідентичними елементами у наведених ланках є *новина* («خبر» або «مخاطب») та *декларування* («خطاب»), що збігається з арабським відповідником *дискурсу*), з чого випливає, що сучасні дискурсологічні дослідження враховують якщо не виключно, то значним чином саме ці його складові. Віднести певну збіжність позицій С. Яктина та Н. Букерри до мовних особливостей регіону не видається можливим, адже перший є марокканським дослідником, у той час як Букерра все життя викладав у Саудівській Аравії. У цьому зв'язку, доцільно здійснити зворотнє твердження: географічна віддаленість більше не є визначальним фактором у питанні усвідомлення мови та дискурсу в ній.

Ця теза підкріплюється збіжністю позицій марокканського та катарського дослідників Ахмада аль-Мутаваккіля та Халіфа аль-Місауї, кожен з яких вбачає, що дискурс може існувати виключно за умови наявності другої особи (адресата). На думку науковців, існування дискурсу у вакуумі ізолюваного (такого, що не покликаний бути скомунікованим третьою особою) тексту не є можливим [14, с. 178; 15, с. 22]. Наведене розуміння дискурсу хоч і різниться з баченням Яктина та Букерри, висвітлює саме його соціальну складову на протигагу інформаційній.

На нашу думку, саме у збіжності позицій дослідників з різних регіонів, хай навіть вона не носить систематичний характер, полягає головна відмінність у підходах до трактування дискурсу у ХХІ ст. та у періоди, що передували третьому тисячоріччю. Так, попри те, що спостереження Сібавейгі, аль-Мубаррада та Ібн Джинні ґрунтувались передусім на впливі Корану на арабську мову і культуру, за сутністю вони не є ідентичними, адже підкреслюють окремі риси та стимулюючі для дискурсу чинники залежно від власної професійної спрямованості (до прикладу, вищезгадані аль-Мубаррад та Сібавейгі виклали виключно граматичне бачення дискурсу, лишившись таким чином у вузькій площині власних досліджень). Водночас, хоч погляди Фіразабаді та аз-Зарабіді не можна вважати деривативними відносно поля їхньої наукової діяльності, вони не є репрезентативними з урахуванням малої чисельності арабомовних досліджень на тему дискурсу станом на XIV–XVIII ст.

Натомість, явище глобалізації та розвиток технологій, що полегшують спілкування незалежно від місцезнаходження комунікаторів, сприяло поширенню знань про мовні особливості різних регіонів та взаємопроникненню переважаючих у сфері мовознавства загалом та дискурсології зокрема тенденцій. Саме еволюція чинників, що забезпечують існування дискурсу та примножують його передумови, дозволяє говорити



про розвиток дискурсу як окремої складової мовознавства, питання дослідження якої у подальшому не тільки продовжуватиме перебувати у полі зору дослідників арабського світу, а й буде одним з пріоритетних в умовах розбудови міжнародної комунікації XXI ст.

**Висновки.** Попри відсутність чіткого розмежування між поняттями *мови*, *мовлення* та *дискурсу*, усвідомлення арабськими дослідниками існування іншого рівня *мови* та її втілення у *мовленні* було очевидним ще у VI ст. н.е. З часом термін *дискурс* в арабському мовознавстві набув нових форм, зазнаючи впливу як західної лінгвістики, так і арабських досліджень на тему мови та дисциплін, що поширились завдяки Корану і його місцю у культурі мусульманського народу.

Різновекторність підходів до трактування дискурсу арабськими науковцями можна передусім пояснити складністю уніфікації бачень вихідців з географічно віддалених країн, як-от Марокко та Саудівська Аравія, та вузькопрофільністю дослідників, що здебільшого схилялись до виокремлення у дискурсі характерних саме для їхніх профільних підгалузей особливостей. Натомість, з плином часу та з урахуванням більшої відкритості світу та інформації зазначені фактори поступово нівелюються. Так, доступніша комунікація та сприятливіші механізми соціальної взаємодії, досягнути яких вдалось завдяки впровадженню сучасних технологій, дають підстави вважати, що у подальшому забезпечення простішого обміну знаннями між людьми наблизить нас до єдиного трактування дискурсу арабськими мовознавцями і таким чином дозволить людству зробити наступний крок на шляху до кращого розуміння комунікативних практик та чинників, що їх зумовлюють.

#### *Література:*

1. 'Abās 'A. 2013. Muṣṭalah al Khiṭāb fī al Mawrūth al Lughawī al 'Arabī al Qadīm. 'Ammān : Majma'a al Lughat al 'Arabīyat al Urdunī, 2013. 31 c.
2. Kāzim M. As Siyāsāt at Tadāulīyat fī al Khiṭāb al Qānūnī. Al Jazā'ir : Manshūrāt al Ikhtilāf, 2017. 695 c.
3. Jaghbūb ṣ. Al Khiṭāb: Maḥmūm wa Anmāṭuh wa Wazīfiyat... Min Wajhat Nazr al Wazīfiyat. Majallat Tārīkh al 'Ulūm 10 (1). 2017. C. 156-168.
4. Al Dīn M. Muṣṭalah al Khiṭāb bayna al Dirāsāt al 'Arabīyah wa al Gharbīyah. 4. Majallat al Hukma li al Dirāsāt wa al Hukma. № 4 (8). 2022. C. 49-87.
5. Hārūn 'A. Sībawayhi: al Kitāb. Al Qāhira : Maktabat al Khārijī, 1988. 2518 c.
6. Ad Dālī M. Al Kāmil bil Mubarrad. Beirut : Mu'ssasat ar Risālat, 1997. 590 c.
7. Al Najār M. Al Khaṣai's li Ibn Jinnī. Beirut : Dār at Tabā'at, 1952. 585 c.
8. 'Abdū M. 'Abd al Qāhir al Jurjānī: Dalā'il al 'Ijāz. Beirut : Dār al Ma'arifāt, 2001. 723 c.
9. Yaḥyā S. Tahlīl al Khiṭāb ar Riḥā. Al Dār al Bayḍa' : Al Markaz ath Thaḥāfi al 'Arabī, 1997. 392 c.
10. Al Rūlī M., Al Bāzī 'T. Idḥāl al Akthar min Sab'a'in Tayāran wa Muṣṭalahan Naḥḍīyan Mu'aṣiran. Beirut : Al Markaz ath Thaḥāfi al 'Arabī, 2002. 465 c.
11. Maingueneau D. Les termes clés de l'analyse du discours. Paris : Points, 1998. 132 c.
12. Waghliṣi Y. Khatāb at Ta'nīth. Dirāsa fī ash Sh'ir al Nisawī al Jazā'irī. Al Mohammediyah : Jusūr, 2013. 301 c.
13. Būqerra N. Al Muṣṭalahāt al Asāsīyah fī Lisānīyāt al Naṣ wa Tahlīl al Khiṭāb: Dirāsah M'ajimīyah. 'Ammān : Jidārā, 2009. 185 c.
14. Al Misāwī Kh. Al Muṣṭalah al Lisānī wa T'asīs al Maḥmūm. Ar Rabāt : Dār al Amān, 2013. 254 c.
15. Al Mutawakkil A. Al Wazīfiyah bayna al Kulīyah wa al Namīyah. Ar Rabāt : Dār al Amān, 2003. 249 c.

#### **Moskalenko K. Modalities of discourse research in the Arabic linguistic tradition**

**Summary.** The article compares the definitions of discourse provided by Arab researchers in the field of linguistics. Comparison of common and distinctive features in the characteristics of discourse by researchers from different eras and regions allows us to speak about the increasing mutual influence of the views of specialists in the context of linguistic studies.

Despite the need to determine the modalities of the interpretation of discourse by Arab linguists, comparing views on the definition of this concept in the international (intercontinental) dimension allows us to consider in more detail the mechanisms of interpenetration in the context of the study of discourse. Thus, the study established that at the stage of the formation of discourse as a separate branch of Arabic linguistics, the views of Arab and European researchers on its place and role in speech and communication acquired common features. At the same time, as speech norms and societies in which they were implemented and exploited developed, discourse in the Arab linguistic tradition was increasingly qualified from more religiously colored positions, which emphasizes the role of this component of the history and culture of the Arab world.

It has been determined that the main role in the formation of the tendency to diversify approaches to the interpretation of discourse by Arab linguists is played by globalization and simplification of communication, caused by the technological breakthrough of the 21st century. An important component of the understanding of discourse by Arab philologists is also the question of its belonging and dependence on other areas of linguistics (rhetoric, eloquence) or components of communication (text, narrative). The challenges of the 21st century, associated with the speed and ease of access to information regardless of its nature and origin, are a key criterion for changing the role of discourse relative to its original place in the Arab culture of communication. Given the ease of access to information and the increasing role of communication in the world as such, this issue should be considered not only through the prism of already conducted discourse studies, but also in the light of the changes that discourse and communication may undergo in the future, in particular in the light of the geopolitical changes that the world is experiencing in the third decade of the 21st century.

The conducted study demonstrated the evolution of approaches to the study of the concept of «discourse» by Arab linguists and provided the basis for further research in this area, which will become more relevant as communicative links in society develop.

**Key words:** discourse, Arabic linguistics, communication, narrative, text.